

TJA, WAT MOET EEN BIOGRAAF DAARVAN ZEGGEN?

Marita Mathijsen beschreef het leven van Jacob van Lennep

In het midden van de negentiende eeuw was Jacob van Lennep (1802-1868) de populairste auteur van Nederland. Vanaf de jaren 1850 verschenen achtereenvolgens zijn verzamelde toneelstukken onder de titel *Dramatische Werken* (drie delen, 1852-1854), zijn romans en verhalen als *Romantische werken* (veertien delen, 1856-1859) en zijn gebundelde poëzie in de *Poëtische werken* (twaalf delen, 1859-1867). Samen negenentwintig delen, en nog was hij niet uitgeschreven: van 1865 tot 1866 verscheen de vijfdelige roman *Klaasje Zevenster*, die grote opgang maakte. Intussen werden zijn verzamelde werken steeds weer uitgebreid en keer op keer herdrukt.

Tegenwoordig is zijn werk alleen nog tweedehands te koop en in de literatuurgeschiedenis neemt hij een bescheiden plaats in. In het laatste overzicht van de negentiende-eeuwse letteren, *Alles is taal geworden* (2009) van Willem van den Berg en Piet Couttenier¹, krijgen eigenlijk alleen zijn historische romans nog wat aandacht; en positief is het oordeel niet. De romans van Van Lennep bestaan volgens de auteurs uit een aaneenschakeling van vaak onwaarschijnlijke avonturen. De personages worden weinig uitgewerkt en ze missen diepgang. Dat geldt zowel voor zijn historische romans als voor het in de eigen tijd spelende *Klaasje Zevenster*. Hij hoort niet meer tot de toonaangevende schrijvers, zoals bijvoorbeeld Bilderdijk, Tollens, Beets en Multatuli, aan wie in deze literatuurgeschiedenis een aparte paragraaf wordt gewijd.

Onverwacht komt dit oordeel niet. Een tijdgenoot voorspelde al dat zijn werk door het gebrek aan diepgang gedoemd was in de vergetelheid te raken. Die voorspelling is uitgekomen, Van Lennep is een schrijver die door bijna niemand meer gelezen wordt, maar desondanks is de biografie van Marita Mathijsen over hem een doorslaand succes. Dat is geheel en al de verdienste van de biograaf. Het is een goede beslissing geweest om zich niet te beperken

*Het was goed om zich niet
te beperken tot de schrijver
Van Lennep: hij was zoveel meer*

tot de schrijver Van Lennep: hij was zoveel meer. In de proloog geeft Mathijsen een indrukwekkende opsomming van zijn activiteiten: “Van Lennep was advocaat, politicus, romanschrijver, dichter, toneelschrijver, historicus, editeur, taalkundige, beschermer van oudheden.” Terwijl je je afvraagt waar hij de tijd vandaan haalde om aan al zijn verplichtingen te voldoen, leidde hij ook nog een vrolijk leven, met vrienden, drank en amoureuze avonturen. Mathijsen weet hier een meeslepend verhaal van te maken.

Soms lijkt het wel een roman van Van Lennep zelf. Een gedwarsboomde liefde, een bastaardkind uit een verhouding met een dame van hoge afkomst dat ondergebracht wordt bij een vrouw uit het volk, daarna in de prostitutie verzeild raakt om later toch nog door Van Lennep erkend te worden. Als de hoofdpersoon van de biografie er vandoor gaat met zijn buurvrouw, weet zijn vader hem op te sporen en brengt hij zijn zoon, na hem één liefdesnacht gegund te hebben, terug bij vrouw en kinderen. Aan het einde komt, evenals in de romans van Van Lennep, alles weer op zijn pootjes terecht.

Het wordt met veel gevoel voor details opgedist door een verteller die de lezer in een vaste greep houdt en die er niet voor terugschrikt om haar fantasie aan te spreken. “Ik stel me voor”, staat er in het hoofdstuk over de kinderjaren van de kleine Jacob, op het moment dat zijn vader vrienden op bezoek krijgt: “Ik stel me voor dat hij ook af en toe onder de tafel kroop om niet op te vallen en toch de gesprekken van de volwassenen te volgen. Met een boek, dat wel, zodat hij kon gaan lezen als de gesprekken hem boven de pet gingen.”

Portret schilderij van Jacob van Lennep door J.A. Kruseman (1838),
Stichting Van Lennep, bruikleen Literatuurmuseum

Er staan veel van dat soort zinnnetjes in het boek. Soms omdat de biograaf beseft dat enige terughoudendheid gewenst is – “Of wil ik nu te veel veronderstellen en moet ik me gewoon houden aan wat ik feitelijk zie”; soms als ze de keuze voor sommige vrienden en vertrouwelingen niet begrijpt – “Ik kan niet goed invoelen wat Jacob in hem zag”. Maar meestal om de lezer bij de les te houden: “Laten we het nieuwe echtpaar volgen op hun huwelijksreis”; “Laat me zo precies nalopen wat zeker is en wat meer of minder waarschijnlijk is”; “We zijn [...] wat vooruitgelopen in de tijd, maar eigenlijk waren we gebleven bij ...”; “Daar komen we nog over te lezen”; “In 1822 hebben we [haar] [...] in de steek gelaten.” Het zijn maar een paar voorbeelden die *ad libitum* kunnen worden uitgebreid en die het negentiende-eeuwse karakter van deze biografie nog versterken.

Ook gebruikt Mathijssen zulke zinnnetjes om een oordeel uit te spreken. Als Van Lennep rijksadvocaat is geworden, schrijft ze: “je zou jezelf een schoonzoon met zo’n baan toewensen.” Voor sommige van zijn politieke ideeën schrikt ze terug: “dat neemt niet weg dat ik ook meningen bij hem aantref waar mijn hedendaagse haren rechtovereind van

gaan staan.” Als het woord “neger” valt: “Ja hoor, ik weet het, het kan niet meer.” En als Van Lennep zich onmiskenbaar antisemitisch uitlaat, verzucht ze: “Tja, wat moet een biograaf daarvan zeggen?”

Het antwoord op die laatste vraag ligt voor de hand, al geeft Mathijssen het niet. Het negentiende-eeuwse Nederland is doortrokken van antisemitisme. Ook schrijvers ontkwamen daar niet aan, zoals blijkt uit de dissertatie van M.J.P.M. Weijtens, *Natban en Shylock in de Lage Landen* (1971), waarin ook aandacht wordt besteed aan Van Lennep. Dan blijkt dat het bij Van Lennep in vergelijking met veel van zijn tijdgenoten nog best meevalt. Gezien tegen de achtergrond van de tijd, is het dus niet zo’n groot probleem, maar het lijkt wel of Mathijssen ervoor terugschrikt om Van Lennep met antisemitisme in verband te brengen. Misschien komt dat, omdat ze de neiging heeft om Van Lennep een tikje mooier te maken dan hij in feite is.

In een artikel over Van Lennep in de bundel *Ellendige levens, Nederlandse schrijvers in de negentiende eeuw* (2013) onthult Mathijssen dat ze van hem houdt, al zou ze niet met hem getrouwd willen zijn. Daarvoor had hij een te overspelige natuur.

Maar als vriend zou ze hem in de armen hebben gesloten. Die liefde spreekt ook uit de biografie en is af en toe verantwoordelijk voor een gebrek aan kritische afstand en partijdigheid die aan de werkelijke situatie geen recht doet. Dit is bijvoorbeeld het geval in wat Mathijssen de “zaak-Multatuli” noemt. In de epiloog schrijft Mathijssen dat toen zij in Amsterdam Nederlands ging studeren, zij Van Lennep vooral leerde kennen als “de schurk die Multatuli gecensureerd had”. Het lijkt mij een bewijs dat er destijds aan de Universiteit van Amsterdam goed onderwijs werd gegeven, want de rode inkt waarmee Van Lennep in *Max Havelaar* geschrapt heeft, is nog altijd duidelijk zichtbaar. Bovendien bracht hij Multatuli’s roman onder bij de slechtst denkbare uitgever, met geen ander doel dan de verspreiding ervan tegen te gaan. Een schurkenstreek dus, iets wat je van een “bezielde schavuit” met een afkeer van opstand en maatschappelijke onrust, had kunnen verwachten. Maar Mathijssen doet haar best om dit beeld te weerleggen. Het is volgens haar maar de vraag of het boek zonder de steun van Van Lennep ooit verschenen zou zijn en daarom zou Multatuli hem dankbaar moeten zijn – en wij ook. Een heel hoofdstuk heeft ze aan deze kwestie gewijd. Maar overtuigend is het niet.

Een rode draad in zijn leven heeft Mathijssen niet kunnen ontdekken, maar dat verhindert niet dat ze over hem een meeslepend verhaal heeft geschreven. Wel is het, geheel in de geest van Van Lennep zelf, meer een anekdotische dan een psychologische biografie. Echt doordringen in zijn karakter, in wat hem bewoog – doet ze niet. Maar het is een plezier om dit boek te lezen. Het is bovendien prachtig uitgegeven en rijk geïllustreerd.

OLF PRAAMSTRA

MARITA MATHIJSEN, *Jacob van Lennep. Een bezielde schavuit*, Balans, Amsterdam, 2018, 640 p.

NOOT

- 1 GEERT BUELENS, ‘Tussen taal en ideaal. Nieuwe geschiedenis van de negentiende-eeuwse Nederlandse literatuur’, *Ons Erfdeel*, jg. 52 (2009), nr. 4, pp. 154-157.
Online: www.onserfdeel.be/frontend/files/userfiles/files/OE_2009_4_buelens.pdf